

De ouder-kindrelatie in speltherapie

Kwalitatief onderzoek naar intersubjectiviteit binnen
ouder-kind speltherapie

Door Else Goossensen, Tineke Brug en Myrthe Kluin-Haster

Hechting en intersubjectiviteit – de verbinding en afstemming tussen kind en ouder – zijn beide nodig in de ontwikkeling van een kind. Ze vormen samen als het ware een in elkaar verstrengelde spiraal. Een veilige gehechtheidsrelatie kan pas goed tot ontwikkeling komen door momenten van intersubjectiviteit. En andersom: intersubjectiviteit kan pas goed vorm krijgen binnen een veilige hechtingsrelatie. Binnen ouder-kind speltherapie kan de ouder-kind relatie worden versterkt. De betrokkenheid van de ouder bij het spel van het kind ondersteunt de ontwikkeling van zelfvertrouwen, emotie-regulatie en hechting.

Dit onderzoek is een aangepaste versie van een afstudeerscriptie aan de master Speltherapie en brengt in beeld hoe intersubjectiviteit er in de spelkamer uit ziet en wat er aan speltherapeutisch handelen vooraf gaat.

Inleiding

Om je als kind veilig te kunnen hechten en je voldoende te ontwikkelen, zijn momenten van intersubjectiviteit tussen ouder en kind nodig (Hughes, 2014). Intersubjectiviteit gaat over die momenten waarop ouder en kind, zichtbaar en niet zichtbaar, synchroon lopen (Hughes, 2019). Het wordt gedefinieerd als 'het delen van de innerlijke ervaringen – gedachten, gevoelens, dromen, twijfels – tussen ouder en kind' (Hughes, 2014). Hiermee verdiept het inzicht in elkaar en wordt de emotionele band versterkt (Hughes & Bayling, 2014). Intersubjectiviteit wordt door zowel Trevarthen en Aitken (2001) als Stern (2004) beschreven als een psychisch proces dat al in de babytijd begint en tussen mensen op hersenniveau plaatsvindt. Vanaf onze geboorte wordt onze gedachtewereld beïnvloed door die van anderen (Stern, in Hughes, 2019, p.30).

De ouder-kindrelatie kan soms onvoldoende vormgegeven worden of verstoord raken. Uit onderzoek blijkt dat verstoringen in de ouder-kindrelatie behandeld kunnen worden door middel van ouder-kind speltherapie (Topham & Van Fleet, 2011; De Theije, 2012). Binnen ouder-kind speltherapie wordt uitgegaan van de gehechtheidstheorie, de theorie van intersubjectiviteit (Hughes, 2019) en de basis van *cliënt-centered* speltherapie (Rogers, 1951).

Betrokkenheid van de ouders en child-led play

Wanneer ouders betrokken zijn bij de behandeling of er zelfs een actieve rol in spelen met ondersteuning van een speltherapeut, vergroot dat de kans op succes (Brunsmann & Kluin-Has-

ter, 2019; Lin & Bratton, 2015; Bratton et al., 2005). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van het zelfvertrouwen en de veerkracht van een kind wanneer de ouder meedoet met diens spel (Ginsburg, 2007; Topham & Van Fleet, 2011). Ginsburg (2007) concludeert dat het voor een gezonde ontwikkeling en veerkracht van een kind essentieel is dat de ouder in hoge mate betrokken is in het spel van zijn of haar kind. Ginsburg noemt hierbij de term *child-led play*, waarmee bedoeld wordt dat de ouder het kind volgt in zijn spel (Ginsburg, 2007). Dit volgen is een actieve houding, gericht op afstemmen en aansluiten. De speltherapeut verwoordt hierbij op een onvoorwaardelijke, transparante en empathische wijze wat er in essentie gespeeld wordt. Hierin ervaart het kind de emotionele beschikbaarheid van de therapeut (Veldman-Broeke & Haster-de Koeijer, 2020). Het verwoorden heeft een affectregulerende werking (Groothoff, de Beer & Hoefnagels, 2010). Het volgen van het kind bevestigt het kind in zijn of haar bestaan, de ervaring dat wat je doet betekenis heeft (Fonagy, Gergely & Jurist, 2018). Gezamenlijk spel biedt ouder en kind een unieke kans tot verbinding en geeft ouders de mogelijkheid om de gevoelens, de gedachten en het gedrag van hun kind beter te begrijpen (Topham & Van Fleet, 2011).

” Gezamenlijk spel biedt ouder en kind een unieke kans tot verbinding

Verbinding tussen belevingswerelden van ouder en kind

Gezamenlijk spel is een fundamenteel middel om ouder en kind te steunen in hun relatie en in de ontwikkeling van het kind (Tal & Tal, 2017). Het therapieproces bij ouder-kind speltherapie is een complex proces omdat er sprake is van meerdere betrokkenen met verschillende behoeften, verlangens en belevingen. Naast de spelbehoeftes van het kind en het spelverhaal dat zij wil vertellen, is er een ouder met een verhaal en een eigen beleving. Het ervaren dat er verschillen mogen zijn in beleving, en dat deze gezien en uitgewisseld kunnen worden, is helend voor de ouder-kindrelatie (Brug & Theije, 2015). Gezamenlijk betekenisvol spel biedt een diepgaande en therapeutische ervaring aan ouder en kind, waarin de verbinding tussen de verschillende belevingswerelden mogelijk wordt en intersubjectiviteit kan optreden (Tal & Tal, 2017).

IN DIT ARTIKEL

- een beschrijving van intersubjectiviteit en het belang ervan;
- interventies van de speltherapeut om intersubjectiviteit te faciliteren en te versterken;
- de kernaspecten speelsheid, acceptatie, nieuwsgierigheid en empathie als kapstok voor het speltherapeutisch handelen.

TABEL 1

Kernaspecten met geobserveerde interventies binnen ouder-kind speltherapie

Speelsheid	Acceptatie	Nieuwsgierigheid	Empathie
Therapeut faciliteert samenspel	Therapeut versterkt of accentueert onderlinge relatie met verbale boodschap	Therapeut richt de aandacht op het kind	Therapeut verwoordt emoties of gedachten van spelfiguur, kind of ouder
Therapeut zet spelverdiepende interventie in	Therapeut benoemt disconnectie tussen ouder en kind	Therapeut richt de aandacht op het spel	
	Therapeut helpt herstellen na disconnectie	Therapeut richt de aandacht van het kind op de ouder	
	Therapeut verwoordt het spel op een 'volgende' manier		
	Therapeut geeft een bekrachtigende boodschap aan ouder		
	Therapeut geeft een bekrachtigende boodschap aan kind		
	Therapeut steunt ouder in onvoorwaardelijke houding		

Praktijkvoorbeeld

Sam (7) is bij speltherapie aangemeld omdat hij vastloopt in zijn ontwikkeling. Grote woedeaanvallen in combinatie met teruggetrokken gedrag belemmeren een soepel contact met zijn ouders en het aangaan van contact met leeftijdgenoten.

In de eerste jaren na de geboorte van Sam hebben zijn ouders in grote onzekerheid geleefd, onder andere door ernstige ziekte van zijn vader. Er waren haperingen in het opbouwen van de gehechtheidsrelatie. Er wordt ingezet op een combinatie van individuele speltherapie, ouder-kind speltherapie en ouderbegeleiding. Na een aantal sessies, waarin er opbouw is geweest in de relatie tussen therapeut en Sam, en de therapeut zicht heeft op de spelthema's en ingangen voor contact, komt de moeder mee in de spelkamer. Sam start het spel met een autootje dat hij beweegt door de spelkamer. De speltherapeut sluit aan door ook te gaan rijden met een autootje, ook zijn moeder volgt. Daarop neemt de therapeut wat gas terug, waarna Sam en zijn moeder naast elkaar rijden.

De auto's lijken op dit moment de representanten van kind en ouder. De therapeut benoemt wat er gebeurt: "De auto's rijden dicht bij elkaar, ze nemen allebei dezelfde bocht." De auto van Sam gaat harder rijden, af en toe vliegt zijn auto bijna uit de bocht. De auto van moeder doet moeite om hem bij te houden. De therapeut verwoordt wat de auto's doen. Als het uit de bocht vliegen van de auto van Sam steeds ongeremder wordt, schuift de therapeut het tankstation wat dicht naar de weg. Moeder

reageert hierop door bij het tankstation te stoppen. Sam volgt zijn moeder door de slang van de pomp uitnodigend naar haar auto uit te steken.

In het spel is de interactie tussen kind en ouder en expressie van emoties door spelfiguren beide aanwezig. Kind en moeder maken samen ervaringen mee in de 'net-alsof-wereld' en delen daarin ook gevoelens.

Kenmerken van intersubjectiviteit volgens Hughes

Hughes (2019) noemt vijf centrale ontwikkelingsprocessen van een kind, namelijk veiligheid en exploratie, het hanteren van breuk en herstel, de co-regulatie van emoties, de co-creatie van betekenisgeving en de ontwikkeling van een coherent 'ik'. Hechting en intersubjectiviteit leveren hieraan een belangrijke bijdrage. De subjectieve ervaringen van een kind, die worden georganiseerd binnen intersubjectieve situaties, vormen zich geleidelijk tot een geïntegreerd ik-gevoel. Naarmate het ik en de ander zich steeds meer van elkaar gaan onderscheiden, is het kind uit zichzelf steeds beter in staat om een veilige situatie te creëren, een breuk te herstellen, emoties te reguleren en betekenis te geven (Hughes, 2019).

De bevindingen vanuit dit onderzoek worden gekaderd door middel van de vier kenmerken van intersubjectiviteit zoals Hughes (2019) deze heeft beschreven. Dit zijn: speelsheid, acceptatie, nieuwsgierigheid en empathie.

Speelsheid wordt hierbij omschreven als een houding, gekenmerkt door wederzijds plezier, waarbij ruimte is voor luchtigheid en humor, van waaruit een gebeurtenis vanuit een enigszins ander perspectief en andere emotie ervaren kan worden. Acceptatie wordt omschreven als een houding, gekenmerkt door afstemming op de verschillende emotionele ritmes van ouder en kind zonder een poging te doen om een van hen te veranderen. Nieuwsgierigheid wordt omschreven als een middel om het levensverhaal van de ander te leren kennen. De therapeut is oprecht nieuwsgierig en heeft geen vooropgezette mening over wat de cliënt voelt of denkt, of zou moeten voelen of denken. Empathie, het vierde kenmerk, wordt omschreven als resulterend uit acceptatie en nieuwsgierigheid. In het spel ervaart de therapeut een gebeurtenis mee, die een cliënt eerder in het leven heeft ervaren. Voor de cliënt is deze ervaring emotioneel en reflecterend. Samen met haar cliënt co-reguleert de speltherapeut de emotie die met deze gebeurtenis samenhangt, en samen co-creëren ze de betekenis ervan.

Bouwstenen van speltherapie

Bijgaand onderzoek bouwt voort op twee belangrijke pijlers. Ten eerste bouwt het voort op (inter)nationaal onderzoek naar interventies die ingezet worden om de ouder-kindrelatie te versterken, zoals onderzoek naar *Theraplay en Attachment-Focused Family Therapy* (De Theije, 2012) en *Filial Therapy* (Topham & Van Fleet, 2011). Daarnaast bouwt het voort op een recente beschrijving van de bouwstenen van speltherapie in een verkennend onderzoek van Brunsmann & Kluin-Haster (2019). Speltherapeuten noemen de therapeutische relatie en cliënt-centered werken in dit onderzoek als twee van de belangrijkste bouwstenen van speltherapie (zie ook Bratton et al., 2005; Groothoff et al., 2010).

” Speltherapeuten noemen de therapeutische relatie en cliënt-centered werken als de belangrijkste bouwstenen

Speltherapie onderscheidt zich hier van andere therapieën door haar focus op spel als transitionele ruimte. Dat wil zeggen dat “spel (...) een transitionele ruimte creëert, een overgangsgebied waar het subjectieve en objectieve met elkaar in contact komen. Los van de werkelijkheid, in een nieuwe zelf gecreëerde (spel)wereld, kan een kind van een afstandje naar zichzelf en anderen kijken” (Veldman-Broeke & Haster-de Koeijer, 2020, p. 15). Van belang hierbij is dat het kind met het spel (en objecten in het spel) een relatie aangaat en dat die relatie van betekenis is naast de relatie met de ouder en/of de therapeut.

De focus op spel, de therapeutische relatie, het volgen van het kind en het onder woorden brengen van gevoel en gedrag zijn de basis van speltherapie. Van hieruit kan de speltherapeut verbaliseren en het kind helpen om te leren mentaliseren (Brunsmann & Kluin-Haster 2019). Cliënt-centered speltherapie draagt bij aan ontwikkeling van zelfvertrouwen en emotieregulatie doordat het een beroep doet op het handelend en eigen oplos-

send vermogen van het kind en deze spiegelt. Speltherapie kan daarom duurzaam bijdragen aan verandering en ontwikkeling. Aangezien de cliënt-centered benadering een krachtige bouwsteen, zo niet de basis, van speltherapie is, is het van belang om ook in onderzoek ruimte te behouden voor deze non-protocollaire werkwijze.

” Dit onderzoek richt zich op de vraag hoe intersubjectiviteit zichtbaar wordt binnen ouder-kind speltherapie

Onderzoek naar ouder-kind speltherapie

Ouder-kind speltherapie sluit aan bij de behoefte om steeds meer systemisch te kijken en de behandeling te richten op het herstel of versterken van de ouder-kindrelatie. Er is binnen ouder-kind speltherapie echter nog onvoldoende beschreven op welke manier gewerkt wordt aan het versterken van de relatie tussen ouder en kind. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wil dat er een duidelijke beschrijving van speltherapie komt en dat de effectiviteit van de interventie wordt bewezen (Brunsmann & Kluin-Haster, 2019). De werkzame factoren en de effectiviteit van cliënt-centered speltherapie in Nederland zijn nog onvoldoende onderzocht, aldus het Nederlands Jeugd Instituut (Bartelink, 2012). Wel zijn er al een aantal elementen in beeld die mogelijk de werkzaamheid van speltherapie kunnen verklaren. Het element ouderbetrokkenheid is hier één van. Bartelink (2012) beveelt aan om, als voorwaarde voor onderzoek naar de effectiviteit, de interventies die worden ingezet binnen speltherapie beter in beeld te krijgen.

Dit onderzoek richt zich daarom op de vraag hoe intersubjectiviteit zichtbaar wordt binnen ouder-kind speltherapie. Er is hierbij gekozen voor een meervoudige *casestudy* om te kunnen inzoomen op de dagelijkse praktijk van ouder-kind speltherapie en om recht te doen aan het non-protocollaire karakter van speltherapie.

Methode

Onderzoeksdesign

Dit onderzoek richt zich op daadwerkelijk zichtbaar gedrag in de spelkamer en de visie van de betrokken speltherapeuten hierop middels een meervoudige N=1-studie. Hierbij wordt gezocht naar wetmatigheden voor groepen die zichtbaar worden vanuit het individuele perspectief (Spreeen, 2015). Er is gebruikgemaakt van observatieonderzoek bij negen spelsessies van vijf kinderen en hun ouders en daarnaast drie (retrospectieve) interviews met de betrokken speltherapeuten.

Deelnemers

De volgende inclusiecriteria zijn gehanteerd: de respondenten zijn geregistreerd als speltherapeut bij het Register Vaktherapie, hebben meerdere jaren ervaring met ouder-kind speltherapie en zijn vrijgevestigd werkzaam in de jeugdzorg. Verder voeren zij zowel de individuele speltherapie, de ouder-kind speltherapie als de oudergesprekken zelf uit. In de betrokken spelthe-

rapiepraktijken wordt gewerkt vanuit de vier bouwstenen van speltherapie. Na de selectie deden drie speltherapeuten mee aan het onderzoek, die elk videobeelden beschikbaar stelden van drie spelsessies in de beginfase van het speltherapeutisch traject van één of meerdere cliënten. Uiteindelijk was er videobeeldmateriaal van negen spelsessies bij vijf cliënten.

Procedure

Het observatieonderzoek werd gedaan aan de hand van een topiclijst, gebaseerd op de literatuur over de kernelementen van intersubjectiviteit (Hughes & Baylin, 2014). De analyses zijn besproken door middel van semi-gestructureerde interviews met de betrokken speltherapeuten. Tijdens de interviews zijn de bevindingen getoetst aan de ervaringen van de speltherapeuten. Na voorlopige vaststelling van de bevindingen zijn deze besproken en getoetst binnen een focusgroep die bestond uit de drie deelnemende speltherapeuten, door middel van een semi-gestructureerd groepsinterview.

Data-analyse

De gegevens uit de video-observaties zijn door middel van een thematische analyse geanalyseerd (Verhoeven, 2020). Hierbij werd een driefasen stappenplan gevolgd. In de ontdekkingsfase vond verkenning en codering plaats, waarbij het beeldmateriaal in kleinere stukjes werd ingedeeld en gecodeerd aan de hand van de topiclijst. Vervolgens werden in de reductiefase de codes geclusterd aan de hand van veronderstelde thema's en waar nodig heringedeeld. Tot slot werd in de reflectiefase de gevonden indeling vastgesteld en gestructureerd. Dit proces werd herhaaldelijk doorlopen. De retrospectieve interviews dienden hierbij als ondersteuning om te ontdekken of de bevindingen konden worden bevestigd of moesten worden genuanceerd of heringedeeld.

Resultaten

Uit de video-observaties en daaraan gekoppelde interviews blijkt het binnen ouder-kind speltherapie van belang te zijn dat de speltherapeut de ouder-kindrelatie benadrukt of verstevigt en gezamenlijk spel faciliteert. De geobserveerde interventies

bleken in de retrospectieve interviews te kunnen worden gereduceerd naar vier typen interventies. Elk van deze interventies worden in de beginfase van ouder-kind speltherapie ingezet. Hoewel dit niet het uitgangspunt was van de observaties, noch van de interviews, blijkt deze onderverdeling aan te sluiten bij de kernelementen zoals beschreven door Hughes (2019). Ten behoeve van begrip van de bevindingen is enkel deze gereduceerde indeling opgenomen in dit artikel (zie Tabel 1).

Speelsheid

Het eerste kernelement betreft speelsheid. Uit de observaties en interviews blijkt het speltherapeutisch handelen onder het kernelement speelsheid vooral te zien in het faciliteren van samenspel en het inzetten van spelverdiepende interventies.

De speltherapeut faciliteert het samenspel door bijvoorbeeld de spelfiguur van de ouder een rol te geven binnen het spel, zodat er verbinding kan ontstaan tussen de spelfiguur van het kind en van de ouder. *"Rode auto (spelfiguur moeder), wil jij misschien achter de motor (spelfiguur kind) aan rijden?"*

Faciliteren van samenspel gebeurt ook door spelmaterialen aan te bieden dat een beroep doet op het samen bouwen aan een spelwereld. Hierbij volgt de therapeut de interesses en het ontwikkelingsniveau van het kind en sluit ze aan op eerder spel wat gezien is geweest tijdens individuele sessies. *Ouder en kind hadden elk een deel van het treinspoor gebouwd. De therapeut faciliteert samenspel door te zeggen: "Nu kon de trein op avontuur gaan."*

Het inzetten van spelverdiepende interventies gebeurt door iets aan de spelfiguur te vragen, extra spelmaterialen aan te bieden, of iets aan ouder of kind te vragen of te benoemen. *"Zou het kunnen, dat jij [moeder] hier met de blokken een plekje maakt voor de auto's die even lucht in de banden willen?"*

Acceptatie

Het tweede kernelement betreft acceptatie. Dit blijkt in de observaties vaak zichtbaar te worden in momenten waarop de therapeut de gezamenlijke relatie van ouder en kind in woorden benadrukt. *"Ik zie dat Erik dicht tegen mama aan gaat zitten, dat ziet er uit alsof dat fijn is."*

Ook het benoemen van disconnectie tussen ouder en kind, het helpen herstellen na disconnectie, het verwoorden van spel op een 'volgende' manier zijn speltherapeutische interventies waarin acceptatie zichtbaar wordt. Een therapeut beschrijft het volgende en accepterende met dit voorbeeld: *"Een kind begint een spel over twee katten, waarbij de eerste kat een tweede kat achterna loopt. Het spel ontwikkelt zich zo dat in het spel het kind uit eigen beweging soms de eerste kat en soms de tweede kat is. De therapeut verwoordt hardop dat soms de ouder en soms het kind de eerste kat is. In dit spel kiest het kind nu zelf dat het afwisselend leidend of volgend kan zijn in het spel met de ouder."*

Verder geeft de speltherapeut regelmatig een bekrachtigende boodschap aan de ouder en aan het kind, soms buiten het spel om en soms juist binnen het spel. *"Gans, jij moest het ook wel erg lang volhouden om te blijven zitten zeg!"*

Speltherapeuten bleken in gesprekken in de gezamenlijke sessies te zoeken naar kansen om samen te brengen en gemeen-

Intersubjectiviteit in beeld

Scan onderstaande QR-code voor een filmpje over Intersubjectiviteit (Maker: Else Goossensen):

schappelijkheid te vinden. Hierin benadrukt de therapeut de gezamenlijke ouder-kindrelatie door gesprekjes of spel te faciliteren over gezamenlijke interesses of ervaringen.

Nieuwsgierigheid

Het derde kernelement betreft nieuwsgierigheid. Regelmatig werd tijdens de sessies zichtbaar dat de speltherapeut de aandacht van ouder en kind op het spel richtte, door geïnteresseerd te benoemen wat er binnen het spel gebeurde of juist door naast het spel te gaan zitten en de spelwereld te bekijken. Daarnaast richtte de speltherapeut regelmatig haar aandacht op (de spelfiguur van) het kind of (de spelfiguur van) de ouder.

Het kind laat zijn spelfiguur, een salamander, allerlei stunts doen. Bij het zelfgebouwde huis laat hij hem door een raam in een onzichtbare muur springen. De therapeut en moeder reageren vanuit nieuwsgierigheid met hun spelfiguren: "Wij zijn aan het kijken hoe de salamander springt. Kunnen wij dat leren van de salamander?"

Door expliciet de aandacht te richten op het gezamenlijke spel of op (de spelfiguur van) de ander zorgt de speltherapeut ervoor dat nieuwsgierigheid naar de ander wordt aangewakkerd.

Empathie

Het vierde kernelement betreft empathie. De speltherapeut werkt aan het bevorderen van empathie door het verwoorden van de emoties of gedachten van kind, ouder of spelfiguur. *"De dieren waren aan het wachten en ze dachten: wat gebeurt er toch allemaal daar?"*

Van de vier kernelementen lijkt empathie het minst expliciet zichtbaar te worden in het speltherapeutisch handelen. Een speltherapeut zegt hierover: *"Mijn ervaring is dat omdat we het spel zo gedetailleerd waarnemen, waarden en verwoorden (bijvoorbeeld niet 'een auto die gaat tanken', maar 'de groene auto waar 5 mensen in kunnen zitten gaat tanken' of niet 'een kat die rond loopt' maar 'de kat die voorop loopt en sprongen maakt'), het kind dit ervaart als empathie."*

Omdat het kind ervaart dat zoveel details in het spel erkend,

gezien en verwoord worden, ervaart het dit als werkelijke interesse in wie hij is. Empathie lijkt daardoor als kernelement het minst direct zichtbaar in het handelen, maar komt merendeels tot uiting via de optelsom van het speltherapeutisch handelen.

Conclusie

Met dit onderzoek werd in beeld gebracht hoe intersubjectiviteit zichtbaar wordt binnen de ouder-kindrelatie in speltherapie. Uit het onderzoek blijkt dat door de therapeut binnen ouder-kind speltherapie belangrijke interventies worden ingezet om intersubjectiviteit te bevorderen. Deze interventies zijn onderverdeeld binnen de vier kernaspecten uit de theorie van Hughes & Baylin (2014). De speltherapeut probeert kansen te benutten om speelsheid, acceptatie, nieuwsgierigheid en empathie aan te wakkeren door onder andere de gezamenlijke relatie te benadrukken, de aandacht van het kind en de ouder te richten op elkaar, elkaars spelfiguren of het spel en door het faciliteren van gezamenlijk spel.

” Spel functioneert hierbij als het ware als de derde partner

In de observaties wordt zichtbaar dat spel een zeer behulpzaam middel is in het betekenis verlenen aan ervaringen, het delen van emoties en het ervaren van verschillen en overeenkomsten tussen ouder en kind. In de interviews wordt dit bevestigd. Spel functioneert hierbij als het ware als de derde partner, door interactie in het spel en spelthema's die ouder en kind delen. De tussenruimte tussen werkelijkheid en fantasie die spel biedt is uniek (Winnicott, 1971). Die transitionele ruimte is een overgangsgebied tussen interne en externe realiteit, een intermediair gebied waarin juist verbeeldend spel mogelijk is. Wat er gebeurt in het spel staat op zekere afstand van de werkelijkheid, de alledaagse realiteit. Het kind verbindt zich met zijn spel en doet ervaringen op in een alsof-situatie, die hem helpen in de komende ervaringen in het dagelijks leven (Veldman-Broeke &

SAMENVATTING

In dit onderzoek wordt in beeld gebracht hoe intersubjectiviteit, afstemming tussen kind en ouder, zichtbaar wordt in ouder-kind speltherapie. De betrokkenheid van de ouder bij het spel van het kind vormt de basis voor de ontwikkeling van zelfvertrouwen, gevoel van eigenwaarde en regulerende vaardigheden van het kind. Binnen ouder-kind speltherapie wordt gewerkt aan het faciliteren, vergroten en versterken van momenten van intersubjectiviteit. Het is van belang voor het werkveld dat de speltherapeutische interventies die hierbij worden ingezet, voldoende beschreven worden. Deze meervoudige casestudy omvat een observatiestudie, gecombineerd met semi-gestructureerde interviews om deze speltherapeutische handelingen in beeld te krijgen.

Uit de bevindingen blijkt dat de speltherapeut kansen probeert te benutten om speelsheid, acceptatie, nieuwsgierigheid en empathie aan te wakkeren door onder andere de gezamenlijke relatie te benadrukken, de aandacht van het kind en de ouder te richten op elkaar, elkaars spelfiguren of het spel en door het faciliteren van gezamenlijk spel.

Het verdient aanbeveling om vervolgonderzoek te doen naar de inhoud van spelbeelden en spelthema's, om daarmee het zicht op intersubjectiviteit te vergroten. Daarnaast is het van belang te kijken naar de mogelijke effecten van de speltherapeutische interventies, door ook sessies uit latere fasen in het proces in onderzoek te betrekken.

Haster-de Koeijer, 2020). Het lijkt daarbij van belang dat er gezamenlijke betekenisverlening in spel plaatsvindt, gefaciliteerd door de speltherapeut. Juist in intersubjectiviteit ontstaat deze gezamenlijke betekenisverlening, en ontstaat ruimte om veilig te hechten en ontwikkelen.

Door momenten van intersubjectiviteit van dichtbij te bestuderen en te bespreken, wordt duidelijk dat de ouder-kindspeltherapeut in de beginfase verschillende interventies inzet om deze momenten te faciliteren en vervolgens te vergroten en te versterken.

Discussie

In de literatuur worden vier kernelementen beschreven als voorwaarden om intersubjectiviteit tussen ouder en kind te activeren: speelsheid, acceptatie, nieuwsgierigheid en empathie (Hughes (2019). Uit dit onderzoek blijkt dat deze vier kernelementen een passend kader vormen waarbinnen de interventies die in ouder-kind speltherapie worden ingezet kunnen worden onderverdeeld. Binnen dit kader kunnen deze interventies verder worden onderzocht en beschreven.

De in dit onderzoek gebruikte video-opnames waren van verschillende kwaliteit. Dit kan de analyse van de fragmenten hebben beïnvloed, omdat momenten van synchroniciteit, wederkerigheid of oogcontact wellicht niet altijd zichtbaar waren. Dit nadeel weegt op tegen het voordeel van een niet-participerende video-observatie (Baarda et al., 2018). Deelname van de observator aan de sessies zou een versturende invloed gehad kunnen hebben op het gedrag van het kind en/of de ouder (Spradley, 1980).

Voor het huidige onderzoek zijn met name spelsessies geanalyseerd uit de beginfase van de ouder-kind speltherapie. De momenten van intersubjectiviteit waren daarom vaak kort en soms klein. Om die reden kan het waardevol zijn ook te kijken naar latere fasen in het speltherapeutisch traject en de mogelijke impact van de daarvoor ingezette speltherapeutische interventies. Een tweede aanbeveling is om de inhoud van de spelthema's binnen ouder-kind speltherapie nader te onderzoeken. In het

huidige onderzoek is geen onderscheid gemaakt tussen spelbeelden of spelthema's (de inhoud van het spel). De inhoud van die thema's is waarschijnlijk wel degelijk relevant. Aansluitend bij Winnicot (1971), die aangeeft dat de heling juist plaatsvindt in die tussenruimte tussen werkelijkheid en fantasie, is het van belang om nog nauwkeuriger te kijken wat er dan in die tussenruimte gebeurt.

Al met al draagt dit onderzoek bij aan een eerste beschrijving van wat er gebeurt binnen ouder-kind speltherapie om intersubjectiviteit te faciliteren en te versterken. Door deze beschrijving van interventies worden ze bespreekbaar en overdraagbaar. Speltherapie versterkt de mogelijkheden van ouder en kind om met elkaar te verbinden. Bij een volgende moeilijkheid in het leven kan hierop teruggegrepen worden. Zo wordt er gebouwd aan een veilige basis; een stevige ouder-kindrelatie. ■

Literatuur

- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Julsing, M., Fischer, T., Peters, V., & Velden, T. van der (2018). *Basisboek Kwalitatief onderzoek* (4e druk). Noordhoff.
- Bartelink, C. (2012). *Speltherapie* [Rapport]. Nederlands Jeugd Instituut.
- Bratton, S., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The Efficacy of Play Therapy With Children: A Meta-Analytic Review of Treatment Outcomes. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(4). <https://doi.org/10.1037/0735-7028.36.4.376>
- Brug, T., & Theije, S. de (2013). De noodzakelijke ander... *Spelenderwijs, Vakblad Voor Speltherapie*, 18.
- Brug, T. & Theije, S. de (2015). Vertrouwen krijgen in elkaar. Werken aan vertrouwen binnen de ouder-kind speltherapie. *Spelenderwijs, Vakblad voor Speltherapie*, 20, 31-33.
- Brunsmann, R., & Kluin-Haster, M. (2019). De therapeutische relatie binnen speltherapie: Een verkennend onderzoek naar de visie van speltherapeuten in Nederland. *Tijdschrift voor vaktherapie*, 15(2), 30-38.
- Fonagy, P., Gergely, G., & Jurist, E. L. (2018). *Affect Regulation, Mentalization and the Development of the Self* (1st ed.). Routledge.
- Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics*, 119, 182 - 191.
- Groothoff, E., Jamin, H., & Beer-Hoefnagels, E. de (2010). *Spel in psychotherapie: Theorie, techniek en toepassing* (2e druk). Van Gorcum.

- Hughes, D., & Baylin, J. (2014). *Opvoeden doe je met je brein: Wat de neurowetenschap je leert over een hechte band met je kind*. Hogrefe.
- Hughes, D. A. (2019). *Hechtingsgerichte gezinstherapie: Werken aan de basis* (2e druk). SWP.
- VSNU (2018). *Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit*. Geraadpleegd op 11/05/2021 via: <http://www.vsnunl/files/documenten/Nederlandse%20gedragscode%20wetenschappelijke%20integriteit%202018.pdf>
- Lin, Y. W. & Bratton, S. C. (2015). A meta-analytic review of child-centered play therapy approaches. *Journal of Counseling & Development*, 93(1), 45-58. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2015.00180.x>
- Rogers, C. R. (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory*. Houghton Mifflin.
- Spreen, M. (2015). *De Systemische N=1: Enige praktijkverkenningen*. Uitgave Lectoraat Social Work & Arts Therapies, Stenden Hogeschool.
- Tal, R. & Tal, K. (2017). Child-Parent Relationship Therapy: A dialogue with Winnicott's Theory. *International Journal of Play Therapy*, Vol.26(No.3.), 151-159. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/pla0000051>
- Theije, S. de (2012). *Ouder-Kind Speltherapie: Handvatten en richtlijnen voor het behandelen van gehechtheidsproblemen binnen de speltherapie van de Combinatie Jeugdzorg*. [Ongepubliceerde masterscriptie] Fontys Hogeschool.
- Topham, G. & Fleet, R. van (2011). Filial Therapy: A structured and straightforward approach to including young children in Family Therapy. *The Australian and New Zealand journal of family therapy*, 32(32), 144-158.
- Veldman-Broeke, M., & Haster-de Koeijer, M. (2020). Ik speel, jij ook? Spelen: de voertaal van speltherapie. *Tijdschrift voor Vaktherapie*, 12-18.
- Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek?* Boom.
- Verhoeven, N. (2020). *Thematische Analyse: Patronen vinden bij kwalitatief onderzoek*. Boom.
- Winnicott, D. W. (1971). *Playing and reality*. Tavistock Publications Ltd.
- Yperen, T. van, Veerman, J. W. & Bijl, B. (2017). *Zicht op effectiviteit: Handboek voor resultaatgerichte ontwikkeling van interventies in de jeugdsector* (2e geheel herziene druk). Lemniscaat.

OVER DE AUTEURS

Else Goossensen-Bredemeijer is speltherapeut en eigenaar van Speltherapie Friesland.
E: info@speltherapiefriesland.nl

Tineke Brug is speltherapeut en eigenaar van Speltherapie & Ouderbegeleiding Tineke Brug.
E: tinekebrug@speltherapie-ouderbegeleiding.nl

Myrthe Kluin-Haster is docent-onderzoeker bij Master Speltherapie aan de Christelijke Hogeschool Ede.
E: mkluin@che.nl

Over het proces

Dit artikel is een verkorte en aangepaste versie van de Masterthesis van Else Goossensen, geschreven in opdracht van en in samenwerking met de speltherapiepraktijken van Tineke Brug en Sanne de Theije. De Masterthesis was het afstudeerproduct van de Master Speltherapie aan de Christelijke Hogeschool Ede. Zowel thesis als artikel zijn geschreven onder begeleiding van Myrthe Kluin-Haster, docent-onderzoeker aan de CHE.

AUGUST 21-24 | 2023

Playing with the (He)ARTS

A collaboration between ArtEZ and Saffier

Are you interested in learning how
MUSIC, DANCE, ART
interventions can contribute to health care
and well-being?

**SIGN UP FOR THIS
UNIQUE SUMMER SCHOOL**

LOCATION

Saffier, Domus Nostra, The Hague

CONTACT

professorshipmti@artez.nl

More information follows soon

Saffier

ArtEZ University of the Arts

www.saffiergroep.nl

www.artez.nl/summerschool

Dit artikel is verschenen in:

Tijdschrift voor vaktherapie

2023/2 Jaargang 19

Theorie, onderzoek, praktijk

Oplage: ca. 5.000 ex.

ISSN 1871-5052

Copyright

© Tijdschrift voor vaktherapie 2023.

Onder de volgende voorwaarden bent u vrij om materiaal uit het Tijdschrift voor vaktherapie te delen met (toekomstige) vakgenoten en andere professionals in het kader van kennisdeling:

- Het materiaal is niet bewerkt.
- Er is geen sprake van een commercieel oogmerk.
- Vermelding van:
 - het Tijdschrift voor vaktherapie als bron;
 - de betreffende auteur(s);
 - de titel van het betreffende artikel;
 - de betreffende editie, jaargang en paginanummers.

In alle andere gevallen is voorafgaand toestemming van de redactie nodig.

Missie

Het Tijdschrift voor vaktherapie is bedoeld voor vaktherapeuten en andere professionals die met vaktherapie te maken hebben.

Het Tijdschrift voor vaktherapie publiceert artikelen over theorie, onderzoek en praktijk op het gebied van vaktherapie: beeldende therapie, danstherapie, drama-therapie, muziektherapie, psychomotorische therapie, psychomotorische kind-therapie en speltherapie. Het Tijdschrift dient in de bredere zin de verspreiding

van kennis over de verschillende vaktherapeutische beroepen binnen de diverse werkvelden. Daarnaast wil het Tijdschrift aanzetten tot kritische discussie. Aan de orde komen bijdragen over vaktherapie in engere zin. Ook relevante theoretische bijdragen of onderzoeken op andere gebieden dan vaktherapie worden geplaatst. Daarnaast biedt het Tijdschrift voor vaktherapie ruimte voor artikelen over de inhoud en positie van de vaktherapeutische beroepen, opleidingen, buitenlandse ontwikkelingen en recent verschenen literatuur.

Uitgever

Het Tijdschrift voor vaktherapie is een uitgave van de FVB (Federatie Vaktherapeutische Beroepen). Hierbij zijn aangesloten: Nederlandse Vereniging voor Beeldende therapie; Nederlandse Vereniging voor Danstherapie; Nederlandse Vereniging voor Dramatherapie; Nederlandse Vereniging voor Muziektherapie; Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische therapie; Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische Kindertherapie; Nederlandse Vereniging van Speltherapeuten.

Ontwerp

Ontwerpburo Suggestie & Illusie

Hoofdredactie

Angélique de Waard, Corinne van Scheppingen, Susanne van der Lugt (bladcoördinator)

Redactieraad

Jooske van Busschbach, Suzanne Haeyen, Artur Jaschke, Martine Noordegraaf, Anna-Eva Prick, Gerben Roefs, Céline Schweizer

Abonnement

Leden van de beroepsverenigingen ontvangen het tijdschrift gratis. Geïnteresseerden kunnen zich abonneren op het Tijdschrift voor vaktherapie. Zie fvb.vaktherapie.nl/abonnee-worden. Opzeggen kan met ingang van een volgend kwartaal per mail via info@vaktherapie.nl. De opzegging is definitief wanneer de FVB een bevestiging heeft gestuurd.

Redactie-adres

FVB

T.a.v. Tijdschrift voor vaktherapie
Fiveringo 253, 3524 BN Utrecht
T: (030) 28 00 432

E: tijdschrift@vaktherapie.nl

Kopij

Richtlijnen voor kopij kunt u op de website vinden: fvb.vaktherapie.nl/richtlijnen-voor-bijdragen. Kopij of een idee voor een bijdrage kunt u mailen aan tijdschrift@vaktherapie.nl.

De redactie doet haar uiterste best artikelen op kwaliteit, verantwoording en bruikbaarheid te toetsen. Zij is echter niet aansprakelijk op de inhoud.

